

ФОРМУВАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ОСВІТНЬОЇ ТРАЄКТОРІЇ ЯК НЕОБХІДНОГО СКЛАДНИКА ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В УНІВЕРСИТЕТІ

Сяська І. О.

*доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри педагогіки, освітнього менеджменту та соціальної роботи
Рівненський державний гуманітарний університет
вул. Степана Бандери, 12, Рівне, Україна
orcid.org/0000-0002-6096-1335
inna.syaska@rshu.edu.ua*

Ключові слова:

*індивідуалізація освітнього
процесу, заклад вищої освіти,
індивідуальна освітня
траєкторія, освітній
менеджмент, професійна
підготовка.*

У статті розглянуто проблему формування індивідуальної освітньої траєкторії здобувачів вищої освіти. Визначено засоби її забезпечення у закладах вищої освіти, а саме: індивідуалізація освітнього процесу та створення сприятливого освітнього середовища. Проаналізовано нормативно-правову базу, яка регулює механізми реалізації індивідуальної освітньої траєкторії в умовах освітнього процесу університетів. Установлено, що індивідуальна освітня траєкторія здобувача має охоплювати динаміку набуття професійної кваліфікації, процеси академічної мобільності, визнання результатів навчання, отриманих у рамках неформальної та інформальної освіти, та інші релевантні аспекти. Забезпечення освітніх можливостей, орієнтованих на задоволення різнобічних потреб та інтересів здобувачів вищої освіти, передбачає створення ефективної системи управління освітнім процесом для формування індивідуальної освітньої траєкторії студентів. Визначено завдання, які висувуються до індивідуалізації освітнього процесу здобувачів: підвищення мотивації та залученості; розвиток індивідуальних здібностей; оптимізація темпу та стилю навчання; формування індивідуальної траєкторії професійного розвитку; розвиток самостійності та відповідальності; підвищення якості засвоєння знань та формування загальних і фахових компетентностей; поліпшення взаємодії між викладачем і здобувачем; підготовка конкурентоспроможних фахівців. Установлено складові елементи та послідовні етапи формування ІОТ для створення інформаційної системи управління освітнім процесом. До них віднесено: виявлення та усвідомлення індивідуальних потреб, інтересів та здібностей здобувача; визначення освітніх цілей та професійних прагнень здобувача на основі виявлених його індивідуальних характеристик; вибір освітніх компонентів; формування індивідуального навчального плану; адаптацію методів навчання до індивідуальних стилів сприйняття інформації; самостійну навчально-пізнавальну діяльність здобувача; моніторинг та коригування індивідуальної освітньої траєкторії.

FORMING AN INDIVIDUAL EDUCATIONAL TRAJECTORY AS AN ESSENTIAL COMPONENT OF THE EDUCATIONAL PROCESS AT THE UNIVERSITY

Siaska I. O.

*Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,
Head of the Department of Pedagogy, Educational Management and Social Work
Rivne State Humanitarian University
Stepan Bandera str., 12, Rivne, Ukraine
orcid.org/0000-0002-6096-1335
inna.syaska@rshu.edu.ua*

Key words: *individualisation of the educational process, higher education institution, individual educational trajectory, educational management, professional training.*

The article discusses the problem of forming an individual educational trajectory for higher education seekers. It identifies the means of ensuring this in higher education institutions, namely: individualisation of the educational process and the creation of a favourable educational environment. The normative legislative framework regulating the mechanisms for implementing an individual educational trajectory in the context of the educational process at universities is analysed. It is established that the individual educational trajectory of a student should cover the dynamics of acquiring professional qualifications, processes of academic mobility, recognition of learning outcomes obtained through non-formal and informal education, and other relevant aspects. Providing educational opportunities focused on meeting the diverse needs and interests of higher education applicants requires the creation of an effective educational process management system for the formation of students' individual educational trajectories. The tasks set for the individualisation of the educational process for students are identified: increasing motivation and engagement; developing individual abilities; optimising the pace and style of learning; forming an individual professional development trajectory; developing independence and responsibility; improving the quality of knowledge acquisition and the formation of general and professional competencies; improving interaction between teachers and students; training competitive specialists. The components and sequential stages of forming an individual educational trajectory for creating an information system for managing the educational process have been established. These include: identifying and understanding the individual needs, interests and abilities of the applicant; determining the educational goals and professional aspirations of the applicant based on their identified individual characteristics; selection of educational components; formation of an individual study plan; adaptation of teaching methods to individual styles of information perception; independent educational and cognitive activity of the student; monitoring and correction of the individual educational trajectory.

Постановка проблеми. Дотримання студенто-центрованого підходу є однією з ключових позицій в ефективному управлінні закладами вищої освіти. Одними з важливих механізмів її забезпечення є індивідуалізація освітнього процесу та створення сприятливого освітнього середовища для формування індивідуальної освітньої траєкторії здобувачів, адже заклади вищої освіти, які успішно забезпечують індивідуалізацію навчання, стають більш привабливими для вступників, підвищують свою репутацію та конкурентоздатність на національному та міжнародному рівнях.

Індивідуалізація освітнього процесу на сучасному етапі реформування вищої освіти в Україні є чи не однією з найважливіших цілей для забезпечення якісної професійної підготовки майбутніх фахівців різних галузей та підвищення їхньої конкурентоспроможності на ринку праці. Її важливість, зокрема, зумовлюється необхідністю урахування унікальних потреб та індивідуальних якостей кожного студента, що відкриває нові можливості для їхнього особистісного росту та розвитку професійних кваліфікацій. Таким чином, індивідуалізація освітнього процесу передбачає

таку організацію освітньої діяльності у закладі вищої освіти, яка враховує індивідуальні особливості кожного здобувача освіти: його здібності, інтереси, потреби, темп навчання, попередній досвід, стиль навчання, рівень готовності до здобуття нових знань. Замість уніфікованого підходу індивідуалізація передбачає адаптацію змісту, методів, форм і темпу навчання до конкретного здобувача або групи здобувачів зі схожими характеристиками. Зазначені освітні потреби цілком можуть забезпечуватися завдяки створенню в освітньому закладі необхідних умов для реалізації індивідуальної освітньої траєкторії здобувача.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема організації індивідуальної освітньої траєкторії здобувачів вищої освіти є предметом активних наукових досліджень. Основні тематичні напрями, які розроблялися вітчизняними науковцями, включають вивчення особливостей упровадження індивідуальної освітньої траєкторії в освітній процес закладів вищої освіти (С. Алексєєва, С. Березенська, І. Каньковський, Т. Коростіянець, О. Нещерет, Н. Олійник та ін.), аналіз її ролі та значення у сучасній професійній підготовці фахівців (Т. Осипова, Т. Руденко та ін.), а також розгляд окремих аспектів створення індивідуальної освітньої траєкторії, зокрема для іноземних студентів (І. Козубовська) та з метою розвитку критичного мислення (Т. Олійник). Проте, незважаючи на суспільний запит щодо необхідності розроблення механізмів ефективного управління освітнім процесом із забезпечення реалізації індивідуальної освітньої траєкторії здобувачів вищої освіти, наукових досліджень за цією проблематикою не проводилося.

Мета статті – визначення концептуальних підходів до створення інформаційної системи забезпечення формування індивідуальної освітньої траєкторії здобувачів із метою оптимізації управління освітнім процесом в університеті.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ідея та механізми формування індивідуальної освітньої траєкторії здобувачів вищої освіти закладено в законах України «Про освіту» (2017, ст. 1, п. 9), «Про вищу освіту» (2014, ст. 1, п. 11), «Про внесення змін до деяких законів України щодо розвитку індивідуальних освітніх траєкторій та вдосконалення освітнього процесу» (2024) [4–6].

Відповідно до положень згаданих нормативних документів, індивідуальна освітня траєкторія студента закладу вищої освіти передбачає створення освітніх можливостей для втілення персоналізованої стратегії досягнення освітніх цілей, що базується на самостійному виборі здобувачем освітніх програм, провайдерів освітніх послуг, модальностей та темпоральності навчання, а також окремих освітніх компонентів.

У контексті вищої освіти індивідуальна освітня траєкторія (ІОТ) охоплює, зокрема, динаміку набуття професійної кваліфікації, процеси академічної мобільності, визнання результатів навчання, отриманих у рамках неформальної та інформальної освіти, та інші релевантні аспекти. Формування індивідуальної освітньої траєкторії здійснюється здобувачем з урахуванням його когнітивних здібностей, академічних інтересів, особистісних потреб, мотиваційної спрямованості, наявних можливостей та попереднього досвіду. Із цією метою для кожного здобувача вищої освіти розробляється індивідуальний навчальний план (ІНП), який щороку переглядається відповідно до потреб здобувача і затверджується.

У Законі України «Про вищу освіту» індивідуальний навчальний план визначається як формалізований документ, який регламентує послідовність, форми та динаміку опанування здобувачем освіти освітніх компонентів у межах освітньої програми з метою реалізації його індивідуальної освітньої траєкторії [4]. Формування ІНП здійснюється з урахуванням нормативних вимог освітньої програми щодо обов'язкових навчальних дисциплін, освітньої стратегії закладу вищої освіти, а також результатів вільного вибору здобувачем елективних (вибіркових) освітніх компонентів.

Важливість вивчення особливостей упровадження індивідуалізації освітнього процесу в закладах вищої освіти полягає у тому, що вони сприяють глибшому розумінню сутності індивідуальної освітньої траєкторії здобувача освіти та ефективній реалізації в освітньому процесі. Так, І. Каньковський акцентує увагу на тому, що ІОТ є персоналізованим освітнім маршрутом, кінцевою метою якого є розкриття особистісного потенціалу здобувача [2]. Проте, на думку С. Алексєєвої, ІОТ є ширшим поняттям, позаяк передбачає проектування цілеспрямованої програми освітньої підготовки, яка забезпечить успішне формування у майбутніх фахівців необхідної професійної кваліфікації [1, с. 76]. Разом із тим учені зазначають, що ІОТ передбачає використання особистісно орієнтованого та диференційованого підходів до навчання здобувачів, проте не може зводитися до них [3, с. 10].

На нашу думку, до процедури формування ІОТ мають бути залучені всі учасники освітнього процесу: здобувачі як його замовники і споживачі, викладачі як партнери і надавачі освітніх послуг та керівництво ЗВО, яке формує дорожню карту й механізми імплементації ІОТ та забезпечує її ефективне функціонування.

У межах автономії ЗВО, яка виявляється у самостійності й незалежності закладу у прийнятті управлінських рішень стосовно розвитку академічних свобод, організації освітньої діяль-

ності та провадженні наукових досліджень, особливості реалізації ІОТ здобувачів визначаються внутрішніми положеннями, які своїм змістом відповідають законодавчим актам та враховують власні ресурсні можливості й особливості провадження освітніх програм. Таким чином, забезпечення освітніх можливостей, орієнтованих на задоволення різносторонніх потреб та інтересів здобувачів вищої освіти, передбачає створення ефективної системи управління освітнім процесом для формування індивідуальної освітньої траєкторії студентів. У процесі створення такої системи необхідно розуміти, які завдання висуваються до індивідуалізації освітнього процесу з метою підвищення якості професійної підготовки здобувачів вищої освіти, а саме:

- Підвищення мотивації та залученості. Коли студент відчуває, що освітній процес відповідає його інтересам та потребам і в нього є можливість їх реалізовувати, його мотивація до навчання значно зростає. Це призводить до глибшого розуміння матеріалу і, як наслідок, до поліпшення результатів навчання. Розроблення індивідуального навчального плану здійснюється закладом освіти у співпраці зі здобувачем за умов наявності відповідних ресурсних можливостей і є обов'язковим для виконання усіма учасниками освітнього процесу, передусім здобувачами.

- Розвиток індивідуальних здібностей. Кожен студент має унікальний набір здібностей і талантів. Індивідуалізація дає змогу виявити та розвинути ці особливості за рахунок вибору тих освітніх компонентів, які дадуть змогу їх розвинути і поглибити. Завдяки диференційованим завданням і можливостям для самореалізації здобувачі можуть поглиблювати свої сильні боки та компенсувати слабкі. Це особливо важливо для професійної підготовки, оскільки дає змогу готувати фахівців з яскраво вираженими особистісними якостями.

- Оптимізація темпу та стилю навчання. Студенти навчаються в різному темпі та віддають перевагу різним стилям навчання. Індивідуалізація дає змогу студентам працювати у власному темпі, вибирати методи навчання, які є для них найбільш ефективними. Це знижує рівень стресу, підвищує комфортність навчання та сприяє кращому засвоєнню знань і навичок. Відповідно до змін, внесених до деяких законів України щодо розвитку індивідуальних освітніх траєкторій, обсяг річного навчального навантаження, визначений індивідуальним навчальним планом для першого (бакалаврського) та другого (магістерського) рівнів вищої освіти, може варіюватися в межах від 30 до 80 кредитів ЄКТС включно, якщо це не буде суперечити іншим нормативним вимогам [5].

- Формування індивідуальної траєкторії професійного розвитку здобувачів. Індивідуалізація освітнього процесу допомагає студентам усвідомити свої професійні інтереси та цілі, а також сформувати власну траєкторію професійного розвитку, що передбачає здобуття неформальної та інформальної освіти за відповідним профілем спеціальності. Завдяки можливості вибору навчальних дисциплін, участі в індивідуальних проєктах і консультаціям із викладачами студенти можуть спрямувати свою підготовку відповідно до майбутньої професійної діяльності з поглибленням певної профілізації.

- Розвиток самостійності та відповідальності. ІОТ передбачає більшу самостійність студентів у виборі освітніх компонентів, тематики досліджень, методів роботи. Це сприяє розвитку їх ініціативності та відповідальності за здобуті результати навчання. У майбутній професійній діяльності ці якості є надзвичайно важливими.

- Підвищення якості засвоєння знань та формування загальних і фахових компетентностей здобувачів. Коли навчання є особистісно значущим і відповідає потребам студента, знання засвоюються глибше та стають більш системними. Індивідуалізовані підходи дають змогу ефективніше формувати не лише теоретичні знання, а й практичні навички та професійні компетентності, необхідні для подальшої успішної професійної діяльності.

- Поліпшення взаємодії між викладачем і здобувачем, оскільки індивідуалізація передбачає більш тісну взаємодію між учасниками освітнього процесу. Викладач виступає не лише як транслятор знань, а й як консультант, ментор, який допомагає студенту розкрити свій потенціал. Індивідуальні консультації, зворотний зв'язок та підтримка сприяють установленню довірливих відносин і підвищують ефективність навчання.

- Підготовка конкурентоспроможних фахівців. Враховуючи індивідуальні особливості та професійні орієнтації студентів, індивідуалізація освітнього процесу сприяє підготовці висококваліфікованих і конкурентоздатних фахівців, які здатні ефективно розв'язувати професійні завдання, виявляти ініціативу та адаптуватися до змін на ринку праці.

В Україні сучасні тенденції розвитку освітнього менеджменту, зважаючи на автономію ЗВО, відкривають нові можливості для індивідуалізації навчання. Це стимулює активне вивчення та інтеграцію цифрових технологій в оновлення управлінських підходів до реалізації індивідуальної освітньої траєкторії здобувача в освітньому процесі ЗВО, зокрема через створення інформаційної системи забезпечення ІОТ. Проте, як зазначалося вище, реалізація ІОТ здобувачів вищої освіти є складним і багатограним процесом, побудова-

ним із низки взаємопов'язаних компонентів, які необхідно імплементувати у побудову відповідної інформаційної системи управління освітнім процесом. Отже, у процесі створення такої інформаційної системи, на нашу думку, мають ураховуватися як складові компоненти, так і спроектовані нами етапи формування ІОТ:

виявлення та усвідомлення індивідуальних потреб, інтересів та здібностей здобувача, що потребує глибокого розуміння унікальних характеристик кожного студента. Це передбачає діагностику його попереднього досвіду, академічних досягнень, професійних нахилів, особистісних якостей, цілей і мотивації. Із цією метою доцільно використовувати різноманітні методи, зокрема анкетування, співбесіди, тестування, портфоліо, що допомагають отримати цілісну картину індивідуальних особливостей здобувача;

1) виявлення та усвідомлення індивідуальних потреб, інтересів та здібностей здобувача, що потребує глибокого розуміння унікальних характеристик кожного студента. Це передбачає діагностику його попереднього досвіду, академічних досягнень, професійних нахилів, особистісних якостей, цілей і мотивації. Із цією метою доцільно використовувати різноманітні методи, зокрема анкетування, співбесіди, тестування, портфоліо, що допомагають отримати цілісну картину індивідуальних особливостей здобувача;

2) визначення освітніх цілей та професійних прагнень здобувача на основі виявлених його індивідуальних характеристик. Здобувач за підтримки викладача-куратора формулює власні освітні цілі, які узгоджуються з його професійними планами на майбутнє. Це передбачає визначення бажаного рівня кваліфікації, сфери професійної діяльності, конкретних компетентностей, які необхідно набуті в процесі навчання;

3) вибір освітніх компонентів (навчальних дисциплін, практик, видів навчальної діяльності). З урахуванням особистих інтересів і потреб здобувач здійснює вибір навчальних дисциплін, форм і місця проведення практичної підготовки, тематики науково-дослідної роботи, факультативних курсів та інших освітніх компонентів, які найкраще сприятимуть досягненню його індивідуальних освітніх та професійних цілей. Цей вибір здійснюється в межах, визначених освітньою програмою та навчальним планом;

4) формування індивідуального навчального плану (ІНП). Вибрані освітні компоненти фіксуються в індивідуальному навчальному плані, який визначає послідовність, форму, темп і обсяг їх засвоєння упродовж навчального року. ІНП є офіційним документом, що відображає персоналізований підхід до навчання кожного здобувача;

5) адаптація методів навчання до індивідуальних стилів сприйняття інформації (візуальний, аудіальний, кінестетичний) з урахуванням специфіки змісту навчального матеріалу, темпу його засвоєння, можливості використання дистанційних форм навчання, індивідуальних консультацій, тьюторської підтримки тощо;

6) реалізація вибраної траєкторії здійснюється під керівництвом викладача-куратора академічної групи, який надає консультації, здійснює моніторинг прогресу, допомагає у вирішенні проблем, що виникають, та коригує траєкторію за необхідності;

7) самостійна навчально-пізнавальна діяльність здобувача є важливим елементом формування ІОТ, адже активна та свідома участь самого здобувача в процесі навчання забезпечує її ефективність. Це включає самостійне опрацювання матеріалу, пошук додаткової інформації, виконання індивідуальних завдань, участь у наукових дослідженнях, самооцінку та рефлексію власного навчального прогресу;

8) моніторинг та коригування індивідуальної освітньої траєкторії. Упродовж усього періоду навчання здійснюється регулярний моніторинг ефективності вибраної індивідуальної освітньої траєкторії. За результатами моніторингу, а також у разі зміни індивідуальних потреб, інтересів або професійних планів до ІНП можуть вноситися відповідні корективи за погодженням між здобувачем та закладом освіти.

Висновки та перспективи подальших розробок у цьому напрямі. Таким чином, у процесі створення інформаційної системи забезпечення формування індивідуальної освітньої траєкторії здобувача вищої освіти необхідно враховувати певні ключові характеристики: позиціонування ІОТ як індивідуального шляху в освіті, спрямованого на реалізацію особистісного потенціалу; забезпечення свободи вибору здобувачем шляхів і способів досягнення власних освітніх цілей; підтримання суб'єкт-суб'єктної взаємодії у процесі навчання; забезпечення відповідності освітньої діяльності індивідуальним потребам, здібностям і можливостям здобувача.

Отже, індивідуалізація освітнього процесу є потужним інструментом для підвищення якості професійної підготовки здобувачів вищої освіти. Вона сприяє розвитку їхнього потенціалу, підвищує мотивацію та залученість, формує необхідні професійні компетентності та готує конкурентоздатних фахівців для майбутнього. Формування індивідуальної освітньої траєкторії здобувачів вимагає від закладу освіти створення чіткої системи управління освітнім процесом, яка забезпечує необхідні освітні можливості для її реалізації та охоплює взаємозв'язані процеси освітньої

діяльності: діагностику, цілепокладання, вибір освітніх компонентів і методів, формування індивідуального навчального плану та його реалізацію, супровід і коригування навчальної діяльності здобувача з метою максимального розвитку його індивідуального потенціалу та забезпечення якіс-

ної професійної підготовки відповідно до його особистих прагнень і потреб ринку праці. Своєю чергою, від викладачів ЗВО вимагає гнучкості, творчості та готовності до співпраці зі студентами, проте результати такої роботи, безперечно, варті зусиль.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алексєєва С. Індивідуальна освітня траєкторія: від побудови до реалізації. *Мистецька освіта: зміст, технології, менеджмент. Серія «Педагогічні науки»*. 2021. Вип. 17. С. 74–82.
2. Каньковський І.Є. Індивідуальні освітні траєкторії як необхідність сучасного процесу професійної підготовки фахівця. *Професійна освіта: проблеми і перспективи*. 2013. Вип. 4. С. 62–65.
3. Коростіянець Т. До постановки проблеми індивідуальних освітніх траєкторій студентів у вищій школі. *Інноваційна педагогіка*. 2019. Вип. 19. Т. 2. С. 9–12.
4. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII. Дата оновлення: 19.12.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3642-20#Text> (дата звернення: 22.05.2025).
5. Про внесення змін до деяких законів України щодо розвитку індивідуальних освітніх траєкторій та вдосконалення освітнього процесу : Закон України від 23.04.2024 № 3642-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3642-20> (дата звернення: 30.05.2025).
6. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. Дата оновлення: 27.03.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 30.05.2025).

REFERENCES

1. Aliexsieieva, S. (2021). Individualna osvitalia traiektoriia: vid pobudovy – do realizatsii [Individual educational trajectory: from construction to implementation]. *Mystetska osvita: zmist, tekhnolohii, menedzhment: zbirnyk naukovykh prats. Seriia: Pedahohichni nauky – Art education: content, technology, management*, issue 17. 74–82 [in Ukrainian].
2. Kankovskyi, I.Ye. (2013). Indyvidualni osvitalni traiektorii yak neobkhdnist suchasnoho protsesu profesiinoi pidhotovky fakhivtsia [Individual educational trajectories as a necessity of the modern process of professional training of a specialist]. *Profesiina osvita: problemy i perspektyvy – Vocational education: problems and prospects*, issue 4, 62–65 [in Ukrainian].
3. Korostiianets, T. (2019). Do postanovky problemy indyvidualnykh osvitalnykh traiektorii studentiv u vyshchii shkoli [To the problem of individual educational trajectories of students in higher education]. *Innovatsiina pedahohika – Innovative pedagogy*, issue 19. T. 2. 9–12 [in Ukrainian].
4. Pro vyshchu osvitu: Zakon Ukrainy vid 01.07.2014 № 1556-VII. Data onovlennia: 19.12.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Tex> <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3642-20#Text>
5. Pro vnesennia zmin do deiakykh zakoniv Ukrainy shchodo rozvytku indyvidualnykh osvitalnykh traiektorii ta vdoshonalennia osvitalnoho protsesu: Zakon Ukrainy vid 23.04.2024 № 3642-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3642-20>
6. Pro osvitu: Zakon Ukrainy vid 05.09.2017 № 2145-VIII. Data onovlennia: 27.03.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>

Дата першого надходження рукопису до видання: 16.08.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 12.09.2025

Дата публікації: 20.10.2025